

Gyakorló feladatok

1. Határozzuk meg az alábbi értékeket:

a) $\varphi(23)$, $\varphi(21)$, $\varphi(63)$, $\varphi(10!)$,

b) $120^{24} \pmod{23}$, $115^{21} \pmod{21}$, $68^{111} \pmod{63}$, $111^{68} \pmod{63}$. Vigyázzunk, 111 nem relatív prím a 63-hoz!

c) 3^{3^4} utolsó két számjegye.

Megoldás: a) $\varphi(23) = 22$, $\varphi(21) = \varphi(3 \cdot 7) = (3-1)(7-1) = 12$, $\varphi(63) = \varphi(3^2 \cdot 7) = 3(3-1)(7-1) = 36$,

10! kanonikus alakjában az egyes prímelek kitevőjét a Legendre-formulával számíthatjuk ki:

$$[10!]_2 = \left\lfloor \frac{10}{2} \right\rfloor + \left\lfloor \frac{10}{4} \right\rfloor + \left\lfloor \frac{10}{8} \right\rfloor = 5 + 2 + 1 = 8,$$

$$[10!]_3 = \left\lfloor \frac{10}{3} \right\rfloor + \left\lfloor \frac{10}{9} \right\rfloor = 4,$$

$$[10!]_5 = \left\lfloor \frac{10}{5} \right\rfloor = 2, \quad [10!]_7 = 1.$$

Tehát $\varphi(10!) = \varphi(2^8 \cdot 3^4 \cdot 5^2 \cdot 7) = 2^7(2-1)3^3(3-1)5(5-1)(7-1) = 2^7 \cdot 3^3 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 4 \cdot 6 = 2^{11} \cdot 3^4 \cdot 5 = 829440$.

b) $(120, 23) = 1$, így a hatványalap $120 \equiv 5 \pmod{23}$ egyszerűsítése mellett egyszerűsíthetjük a kitevőt is modulo $\varphi(23) = 22$: $24 \equiv 2 \pmod{22}$, tehát $120^{24} \equiv 5^2 \equiv 25 \equiv 2 \pmod{23}$.

$(115, 21) = 1$, $\varphi(21) = 12$, ezért $115^{21} \equiv 10^9 \pmod{21}$. Gyors hatványozással azt kapjuk, hogy $10^2 \equiv -5 \pmod{21}$, $10^4 \equiv 25 \equiv 4 \pmod{21}$, $10^8 \equiv 16 \equiv -5 \pmod{21}$, $10^9 \equiv -50 \equiv 13 \pmod{21}$.

$(63, 68) = 1$ és $\varphi(63) = 36$, így $68^{111} \equiv 5^3 \equiv 125 \equiv 62 \pmod{63}$.

63 prímosztói közül 3 osztója a hatványalapnak is, ezért a kongruenciát kettéválasztjuk:

$$111^{68} \equiv x \pmod{63} \Leftrightarrow 111^{68} \equiv x \pmod{9} \text{ és } 111^{68} \equiv x \pmod{7}.$$

Mivel $3 \mid 111$, azt kapjuk, hogy $9 \mid 3^{68} \mid 111^{68}$, így $x \equiv 0 \pmod{9}$.

Modulo 7 viszont egyszerűsíthetünk: $111^{68} \equiv (-1)^2 \equiv 1 \pmod{7}$. Így csak az $x \equiv 0 \pmod{9}$ és $x \equiv 1 \pmod{7}$ kongruenciarendszer megoldását kell megtalálnunk a kínai maradéktétel algoritmusával. A megoldás

$$x \equiv 7 \cdot 4 \cdot 0 + 9 \cdot 4 \cdot 1 \equiv 36 \pmod{63}.$$

c) $3^{3^4} \equiv ? \pmod{100}$, $(3, 100) = 1$, $\varphi(100) = 40$

$$3^{3^4} \equiv ? \pmod{40}, \quad (3, 40) = 1, \quad \varphi(40) = 16$$

$$3^4 = 81 \equiv 1 \pmod{16} \Rightarrow$$

$$3^{3^4} \equiv 3^1 \equiv 3 \pmod{40} \Rightarrow$$

$$3^{3^4} \equiv 3^3 \equiv 27 \pmod{100},$$

tehát a 3^{3^4} szám 27-re végződik.

2. Készítsük el a \mathbb{Z}_5 és \mathbb{Z}_6 gyűrűk összeadás- és szorzástábláját!

Készítsük el a mod 6 redukált maradékosztályok csoportjának, \mathbb{Z}_6^* -nak a szorzástábláját!

Megoldás: \mathbb{Z}_5 -re:

+	0	1	2	3	4
0	0	1	2	3	4
1	1	2	3	4	0
2	2	3	4	0	1
3	3	4	0	1	2
4	4	0	1	2	3

·	0	1	2	3	4
0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4
2	0	2	4	1	3
3	0	3	1	4	2
4	0	4	3	2	1

\mathbb{Z}_6 -ra:

+	0	1	2	3	4	5
0	0	1	2	3	4	5
1	1	2	3	4	5	0
2	2	3	4	5	0	1
3	3	4	5	0	1	2
4	4	5	0	1	2	3
5	5	0	1	2	3	4

·	0	1	2	3	4	5
0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5
2	0	2	4	0	2	4
3	0	3	0	3	0	3
4	0	4	2	0	4	2
5	0	5	4	3	2	1

\mathbb{Z}_6^* -ra:

·	1	5
1	1	5
5	5	1

3. Bizonyítsuk be, hogy a $P(H)$ hatványhalmaz a szimmetrikus differencia $((A \cup B) \setminus (A \cap B))$ és metszet műveletekkel kommutatív, egységelemes gyűrűt alkot!

Megoldás: Jelölje $A \Delta B$ az A és B szimmetrikus differenciáját. A Δ kommutativitása nyilvánvaló. $(A \Delta B) \Delta C$ és $A \Delta (B \Delta C)$ mindegyike azokat az elemeket tartalmazza, amelyek A, B, C közül páratlan sokban vannak benne. A gyűrű 0-eleme az \emptyset : $\emptyset \Delta A = A \Delta \emptyset = A$, és minden elem additív inverze önmaga: $A \Delta A = \emptyset$. A \cap művelet asszociativitása nyilvánvaló. Végül a disztributivitás: $(A \Delta B) \cap C$ és $(A \cap C) \Delta (B \cap C)$ is azokat a C -beli elemeket tartalmazza, amelyek A és B közül pontosan az egyikben vannak benne. Tehát $(P(H), \Delta, \cap)$ gyűrű. A \cap művelet nyilván kommutatív, és erre nézve egységelem a H , tehát egységelemes kommutatív gyűrűt kaptunk.

Megjegyzés: Úgy is látható a gyűrűstruktúra, ha a halmazokat a H -ből \mathbb{Z}_2 -be menő függvényekkel (véges, n elemű H halmaz esetén egyszerűen 0, 1 elemekből álló szám- n -esekkel) helyettesítjük: a $h \in H$ képe akkor 1, ha h benne van az adott részhalmazban. Itt a szimmetrikus differenciának a pontonkénti (mod 2) összeadás, a metszetnek a pontonkénti szorzás felel meg.

4. Adjuk meg az alábbi komplex számok algebrai alakját:

a) $(3 - 4i)(7 + 8i)$ b) $(3 - 4i)/(2 - i)$ c) i^{2018} d) $(1 + i)^9$

Megoldás: a) $53 - 4i$.

b) $\frac{(3-4i)(2+i)}{(2-i)(2+i)} = \frac{10-5i}{4+1} = 2 - i$.

c) Mivel $i^4 = (-1)^2 = 1$, $i^{2018} = i^2 = -1$.

d) Mivel $(1 + i)^2 = 2i$, $(1 + i)^9 = (2i)^4 \cdot (1 + i) = 16 + 16i$.

5. Legyen $z = 1 + 3i$ és $u = 2 - i$. Számítsuk ki az alábbi kifejezések értékét:

a) $z\bar{z}$ b) u/\bar{u} c) $|z - u|$ d) $|2z - zu|$ e) $|u/z\bar{u}^3|$.

Megoldás: a) $z\bar{z} = |z|^2 = 1 + 9 = 10$.

b) $u/\bar{u} = u^2/(u\bar{u}) = (3 - 4i)/5 = \frac{3}{5} - \frac{4}{5}i$.

c) $|z - u| = |-1 + 4i| = \sqrt{17}$.

d) $|2z - zu| = |2 - u| \cdot |z| = |i| \cdot |1 + 3i| = \sqrt{10}$.

e) $|u/(z\bar{u}^3)| = |u|/(|z| \cdot |\bar{u}|^3) = |u|/(|z||u|^3) = 1/(|z||u|^2) = 1/(5\sqrt{10})$.

6. Oldjuk meg a komplex számok halmazán a

$$z^2 + 2iz - 1 + i = 0$$

egyenletet!

Megoldás: A másodfokú egyenlet megoldóképlete szerint a gyökök $\frac{-2i \pm \sqrt{-4 + 4 - 4i}}{2} = \frac{-2i \pm \sqrt{-4i}}{2}$. Számítsuk ki algebrai alakban $-4i$ négyzetgyökeit!

$x, y \in \mathbb{R}$ -re $(x + yi)^2 = (x^2 - y^2) + 2xyi = -4i \Leftrightarrow x^2 - y^2 = 0$ és $2xy = -4$, amiből az $y = -\frac{2}{x}$ behelyettesítés és átszorozás után azt kapjuk, hogy $x^4 - 4 = 0$. Az $x \in \mathbb{R}$ feltétel miatt ennek csak az $x = \pm\sqrt{2}$ lesz a megoldása, amiből $x + yi = \pm\sqrt{2}(1 - i)$, és így az eredeti egyenlet megoldása $z_1 = \frac{\sqrt{2}}{2} + \left(-1 - \frac{\sqrt{2}}{2}\right)i$ és $z_2 = -\frac{\sqrt{2}}{2} + \left(-1 + \frac{\sqrt{2}}{2}\right)i$.

7. Mi a mértani helye a síkon azon pontoknak, amelyeknek megfelelő z komplex számokra:

a) $|z - 5 + i| = 2$ b) $|z - i| = |z + i|$ c) $|(z - 3 + 4i)/(z - i)| \geq 1$
d) $|z| = 3iz$ e) $|z| = iz$ f) $z + \bar{z} < 4$.

Megoldás: a) $|z - (5 - i)| = 2$, ha z távolsága $5 - i$ -től 2, tehát ez az $5 - i$ körüli 2 sugarú kör.

b) z távolsága i -től és $-i$ -től megegyezik, tehát z az i -t és $-i$ -t összekötő szakasz felező merőlegesén, azaz az x tengelyen van. A megoldás az x tengely, azaz $\{z \mid \text{Im } z = 0\}$.

c) Az egyenlőtlenséget átírhatjuk $|z - 3 + 4i| \geq |z - i|$ alakba, és az utóbbit azok a z komplex számok elégítik ki, amelyek i -től nincsenek távolabb, mint $3 - 4i$ -től. Ez az i -t és $3 - 4i$ -t összekötő szakasz felező merőlegese által kettévágott sík i -t tartalmazó zárt félsíkja, kihagyva az i pontot, mert ott a hányados nincs értelmezve.

d) Ha $|z| = 3iz$, akkor $|z| = |3iz| = 3|z|$. Ebből következik, hogy $|z| = 0$, tehát $z = 0$. A mértani hely csak az origóból áll.

e) A z szám abszolút értéke csak nemnegatív valós szám lehet, így az egyenletből következik, hogy $iz = a \in \mathbb{R}$, $a \geq 0$, tehát $z = \frac{a}{i} = -ai$. Az ilyen algebrai alakú z számok pedig valóban kielégítik az egyenletet, tehát a megoldások halmaza az y tengely negatív része az origóval együtt.

f) A $z = x + yi$ algebrai alakra a feltétel $2x < 4$, azaz $x < 2$. A mértani hely az $x = 2$ függőleges egyenes által határolt, annak bal oldalán fekvő nyílt félsík.